

Ime nke Oma n'asụsụ Igbo dị ka otu n'ime ihe ntozu maka inweta ohere Agumakwukwọ n'ụlọ Akwukwọ dị elu n'ala Igbo

Chinweude N. Ugochukwu

Department of Igbo, African & Communication Studies, Nnamdi Azikiwe University, Awka

Ụmị

Nchọcha a tulerere uru ime nke oma n'asụsụ Igbo dị, dị ka ntụ ntozu, nke e ji anabata nwata akwukwọ n'agumakwukwọ n'ụlọ akwukwọ dị elu n'ala Igbo. O tulerere iwu agumakwukwọ ala Naijiria maka nkuzi na omumụ asụsụ epum n'ogo agumakwukwọ dị iche iche dị ka ngwa nchọcha iji chọputa ntuzi aka atumatụ iwu asụsụ nyere banyere asụsụ epum. Ntucha ngwa nchọcha n'usoro nkowa gosiri na atumatụ iwu asụsụ Naijiria kwadoro nkuzi na omumụ asụsụ epum n'ogo agumakwukwọ niile; kwadokwa nkuzi asụsụ ofesi maka mmekọrịta n'etiti ndị ha na Naijiria gbara agbata obi; o kwadokwara ka ime nke oma n'asụsụ epum buru iwu maka inweta ohere agumakwukwọ na ngalaba ufodu n'ụlọ akwukwọ dị elu. O kpebiri na iji mmetadebe nke oma n'asụsụ Igbo dị ka iwu maka inweta ohere agumakwukwọ bu ụzọ nchekwa asụsụ na omenala tinyere ime ka mmasi isu na imu Igbo na-agbawanye mgborogwu na ndu ndi na-etolite etolite; otu ihe ima aka n'ihu na-echere atumatụ a aka mgba bu enweghi ezigbo nghota banyere uru asụsụ epum bara; ozọ bu na govmment anaghi etinye uchu n'ikwalite asụsụ Igbo etu o kwesiri. O turu aro ka ndi nka asụsụ, ndi nkuzi asụsụ Igbo na otu nkwalite asụsụ jikota aka mee ka govmment mata mkpa ikwalite ogo asụsụ Igbo di site n'ime ka ime nke oma n'asụsụ Igbo buru iwu maka inabata nwata akwukwọ n'ụlọ akwukwọ dị elu n'ala Igbo.

Okpuruokpu okwu: Ime nke oma n'asụsụ, ntozu inweta ohere agumakwukwọ, asụsụ epum, ụlọ akwukwọ di elu

1. Mkpolite

Otutu n'ime ndi Igbo okachasi ndi ochichi di n'aka aghotabeghi na nnukwu uru di n'asusụ. Uru di n'asusụ mere na ufodu mba ofesi na-eburu asusụ ha na-aga obodo ndi isi ojii di iche iche. Omumu asusụ ofesi ufodu (di ka: French, Chaiiniz, Jaman) n'ulo akwukwọ di n'ala Igbo bu ihe ima aka na-echere asusụ Igbo aka mgba. O bu ezi okwu na e nwere otutu agbammbọ ndi oka asusụ ufodu na-agba iji mee ka amumamu asusụ Igbo kwudosie ike mana e lee anya na ndu ndi ntorobia na ndi na-etolite etolite, a ga-ahu na asusụ Igbo abughi asusụ mbu, nke otutu n'ime ha. Otutu n'ime ha bu asusụ Bekee ka ha na-asukari.

E wepu asusụ Bekee nke a ma di ka asusụ arumoru na Naijiria nke iwu Naijiria kwadokwara, o dikwa mkpa ka a mata na asusụ ofesi ndi ozọ di ka: French, Jaman na Chaiiniz) ndi nwetarala onudu n'ala Igbo na-agbakwuzi mbo ibawanye onu ogugu ndi na-asu asusụ ha na ime ka asusụ ha na-agbawanye mgborogwu n'ala Igbo. O bu maka na asusụ Bekee bu iwu maka inweta ohere agumakwukwọ na isi n'otu ogo agumakwukwọ banye n'ozọ mere ka onye o bula tinye uche n'imu ya n'uzo puru iche. Umụ afọ Igbo na-agbasi mbo ike imuta asusụ Bekee ma chefu na ha nwere asusụ epum nke ha kwesikwara imuta ma kwado agamnihu ya. Nnweta ohere agumakwukwọ n'ogo di elu bu otu ihe di mkpa na ndu ndi na-etolite etolite maka na o bu otu uzọ nkwaadebe maka inwe ezigbo aka oru n'odinihu. Ya mere na ndi nne na nna na-agbasi mbo ike ihu na umu ha nwere ezigbo nto n'amumamu o bula ga-enyere ha aka inweta ohere agumakwukwọ n'ogo di elu. Atumatu iwu asusụ Naijiria kowara na onye o bula choro igu

akwụkwọ n'ogo dị elu ga-emeriri nke oma n'asụsụ Bekee nke bụ asụsụ nrụmọrụ na Naijiria. Onwudu dị otu a mere na asụsụ Bekee bụzi okwu a kpụ n'onụ nke na-eme na ọ dịzi ka asụsụ ndi ọzọ abaghi uru ọ bula. Nke bụ ezi okwu bụ na asụsụ Bekee bara nnukwu uru n'ebe ọ gbasara mmekọrịta n'etiti agburu di iche iche e nwere na Naijiria.

E wepu nkuzi na omumụ asụsụ Bekee na Naijiria, nkuzi na omumụ asụsụ ofesi ndi ọzọ na Naijiria tumadi n'ala Igbo di ka iwu atumatu agumakwukwo siri kwado na-agawanye n'ihu. Nke a nwere mmetuta na ndu ndi na-etolite etolite tumadi ndi chorọ igafe mba ofesi nke bụ na e leghara ya anya, o nwere ike ime ka mbọ a gbarala na nke aka na-agba maka ikwalite onodu asụsụ Igbo ghara imita ezigbo mkpuru na ndu ndi na-etolite etolite.

Mbunuche nchocha a bụ ileba anya n'atumatu iwu asụsụ Naijiria gbasara nkuzi na omumụ asụsụ Igbo (asụsụ epum) n'ogo agumakwukwo di iche iche; itule mbọ a gbarala na nke a ka na-agba gbasara asụsụ Igbo; itucha atumatu iwu asụsụ gbasara nkuzi na omumụ asụsụ epum n'ogo agumakwukwo di elu iji kowaputa n'uzo doro anya, uru na ihe aka mgba di n'ime ka ime nke oma n'asụsụ Igbo buru iwu maka inweta ohere agumakwukwo n'ulo akwukwo di elu n'ala Igbo.

2 Ntuleghari agumagu

2.1 Asụsụ na agumakwukwo

Otutu ndi odee hutara asụsụ di ka ihe di nnukwu mkpa maka odi-mma mmadu. O nweghi ihe mmadu na-eme nke asụsụ anaghi abata na ya. O bu asụsụ mere na mmadu na ibe ya na-enwe mmekorita n'udi di iche iche (Gee, 2014). Asụsụ mere na a na-agu akwukwo n'ogo agumakwukwo niile; o bu asụsụ ka e ji akuzi ihe omumụ niile a na-akuzi n'ulo akwukwo, ma were ya na-amuta ihe di iche iche (Cummins, 2020). Cummins kowara na oke asụsụ mmadu nwere na-emetuta ogo amamihe onye ahụ. Nke a putara na di ka mmadu na-abawanye mmuta asụsụ ka amamihe onye ahụ na-esi n'otu ogo na-abanye n'ogo ọzọ. Ndi odee di iche iche hutara asụsụ di ka ide ji agumakwukwo n'ihu na o nweghi ka a ga-esi mee nkuzi na mmuta n'ejighi asụsụ (Krashen, 2003; Hakuta, 2011; Bamgbose, 2016). Mkpa asụsụ di na ndu mmadu tinyere uru o na-aba na mwulite obodo mere na mba di iche iche na-agbalisi ike ikowaputa atumatu na ntuzi aka banyere ogo, ntinye n'oru, mbuli n'okwa na nchekwa asụsụ ha. Nke a mere na Govment Naijiria nwere ezigbo mmasi n'ihe gbasara asụsụ okachasi ka o si metuta agumakwukwo n'ogo di iche iche.

2.2 Atumatu iwu Naijiria gbasara asụsụ n'usoro agumakwukwo

Govment Naijiria hutara mkpa asụsụ di maka idi n'otu na mmepe obodo were meputa atumatu iwu maka asụsụ. Iwu asụsụ Naijiria hutara asụsụ di ka otu ihe e jiri mara mmadu nke di nnukwu mkpa maka o di mma mmadu na mmepe obodo. Iwu a hutara asụsụ di ka ngwa oru puru iche iji mejuputa ebumnobi govment gbasara mmepe na onodu aku na uba. N'ogo agumakwukwo ota-akara, atumatu iwu asụsụ Naijiria si na a ga-eji asụsụ epum ma o bu asụsụ a na-asu na gburu gburu kuziere nwata. Iwu a kwuru na a ga-emebe otografi imata ufodu asụsụ tinyere ibiputa akwukwo ogugu n'asụsụ ndi ahụ (NPE 1981, 1998, 2004, 2013).

Bamgbose (2024) lebara anya n'iwu asụsụ a ma kowaa na ihe abuo adabaghi gbasara ya. Nke mbu bu na ulo akwukwo ota-akara bu nke ndi mmadu nwe, nke e nweghi etu e si eme ya ka o buru iwu na ha ga-agbaso atumatu iwu asụsụ a. Ihe ọzọ Bamgbose si na o dabaghi bu na e nwebeghi usoro govment weputara maka mmeputa otografi a na mbiputa akwukwo n'asụsụ ndi enwebeghi usoro edide. O kowara iwu asụsụ a di ka naani ihe e dere n'akwukwo. O doro anya na

n'iwu asụsụ a enweghi ka e si etinye ya n'orụ maka na ndị nne na nna choro ka umu ha na-asu Bekee nke oma; ha achoghi ka umu ha gaa n'ulo akwukwo ota-akara, ebe e ji asụsụ epum akuzi ihe. Nke a mere na o siri ike ihu ulo akwukwo ota-akara, ebe e ji asụsụ epum ma o bu asụsụ gburu gburu akuzi ihe.

Atumatu iwu asụsụ maka ogo agumakwukwo praimari sitere ka e si were asụsụ epum ma o bu asụsụ a na-asu na gburu gburu na-akuziri nwata bido n'afọ nke mbu ruo na nke ato ma o bu nke ano di ka mmeghari e meghariri atumatu iwu asụsụ n'afọ 2013 siri tuzie aka. Iwu a kwukwara na asụsụ epum ga-abuzi ihe omumu nke kwuru onwe ya, mgbe a kwusiri iji ya kuzie ihe. Bamgbose mere ka a ghota na ihe e jiri wepu asụsụ epum di ka asụsụ amumamu site n'iji asụsụ gburu gburu dochie ya na mmeghari e meghariri iwu asụsụ nke 1998 na 2004 ka bu maka mgbagwoju anya.

N'ogo agumakwukwo sekondiri, atumatu iwu asụsụ kwuru na asụsụ gburu gburu ga-abu ihe omumu na sekondiri nta; ihe omumu a abughi iwu na sekondiri ukwu maka ndi na-agu maka oru aka. Iwu agumakwukwo a kwukwara na a ga na-akuzi asụsụ gburu gburu di ka asụsụ mbu ma o buru na o nwere usoro edide na agumagu mana o buru na o nweghi, a ga-akuzi ya n'onodu asụsụ nke abuo. Otu ezi okwu bu na atumatu iwu a na uzọ nchikwa na mmeputa ya gbagwojuru anya.

Na nkowa Bamgbose, atumatu iwu asụsụ site n'afọ 1977 kwuru na nwata o bula ga-amutariri otu n'ime nnukwu asụsụ ato Naijiria – Hausa, Igbo na Yoruba. Mmeghari niile e meghariri iwu a ma e wepu nke afọ 2013 si na ihe e jiri mee imu otu n'ime asụsụ ato a iwu bu iji kwalite idi n'otu nke Naijiria. Nke a mere na asụsụ epum bu asụsụ a ga-emeriri na sekondiri nta na nke ukwu. Mmeputa iwu a ka abukwa nsogbu n'agbanyeghi na o so n'ihe e jiri wube ulo akwukwo National Institute for Nigeria Languages (NINLAN) di n'Aba maka na e nwere ulo akwukwo ebe a naghi amu asụsụ epum ma ncha.

O bu ezi okwu na e mere asụsụ epum ka o buru iwu, nke putara na nwata akwukwo ga-emeriri nke oma na ya iji nweta asambo mmuta mana n'ihie enweghi ndi nkuzi a zuru maka nke a, ndi na-ahazi ihe gbasara mmuta legbara nke a anya n'agbanyeghi ihe atumatu iwu asụsụ kwuru. Ozọ bu na mmeghari atumatu iwu asụsụ nke 2013, e kwutezighi ihe o bula gbasara nwata akwukwo o bula imuta otu n'ime nnukwu asụsụ ato Naijiria. Mmeghari a ekwuteghi maka asụsụ epum; kama, ihe o kwuru bu na n'ogo sekondiri nta, nwata ga-amuriri otu n'ime asụsụ Naijiria nke nwere ike ibu asụsụ o bula; mana, n'ogo sekondiri ukwu, iwu a kwuru na nwata akwukwo no na ngalaba amumamu obubu mmadu, ga-amu otu n'ime asụsụ Naijiria nwere korikulum. Bamgbose hutara na ihe gbasara ntinye atumatu iwu asụsụ n'oru ka na-ama ji ji ji n'usoro agumakwukwo Naijiria (Ikegbunam, 2009; Okudo, 2013).

2.3 Atumatu iwu asụsụ maka nkuzi asụsụ ofesi

Nkuzi asụsụ ofesi malitere mgbe ndi mbiara-chia wetara agumakwukwo na Naijiria. Ndi mbiara-chia mere omumu asụsụ Bekee iwu n'ogo agumakwukwo niile iji hu na ndi ha na-achi mutara asụsụ Bekee nke oma. Uzọ di iche iche e siri tnye nkuzi na omumu asụsụ Bekee n'oru mere ka e sochie amumamu asụsụ Bekee n'uzo abula uzọ (Victoria & Anyanwu (2020). Ka ndi mbiara-chia hanyechara ochichi n'aka ndi Naijiria, n'ihie na e nweghi nkwekorita banyere asụsụ mmekorita na arumoru na Naijiria, iwu Naijiria kpebiri na asụsụ Bekee ga-abu asụsụ mmekorita, nke a ga-eji na-aru oru n'ogo ochichi niile (atumatu National Policy on Education, 2004). Nke a mere ka nkuzi na omumu asụsụ Bekee buruzia isi a huru kwaba okpu n'ihe gbasara agumakwukwo na Naijiria gbaa gburu gburu. Iwu ala Naijiria kwadokwara amumamu asụsụ ofesi ndi ozọ na-abughi asụsụ Bekee n'ogo agumakwukwo di iche iche n'ihie mba ndi ha na Naijiria gbara agbata

obi, na-azụkọ ahịa tinyere mkpa mmekọrịta dị (National Policy on Education, 2004, Section 1, 10b). Iwu a mere na a na-akụzi asụsụ ofesi ụfọdụ dị ka French, Chainiiz tinyere Jaman n'ụlọ akwukwọ dị iche iche na Naijiria. Iwu Naijiria maka asụsụ ofesi kwadokwara nkuzi asụsụ ofesi n'ogo mmụta di elu. O bu ya mere na o bughị naanị na a na-akuzi asụsụ ofesi ndi a kpọrọ aha n'elu na ngalaba ha di iche iche kama ndi nwe asụsụ ofesi ndi ahụ na ndi nkuzi ha si ụzọ abula ụzọ achọ ka asụsụ ofesi ndi ahụ na-agbawanye mgborogwu n'agumakwukwọ Naijiria.

N'ogo mmụta di elu, NUC BMAS (2007) nyere ntuzi aka na nkwardo maka amumamu asusụ ofesi di ka ihe omumu Izugbe n'ulo akwukwo di elu na Naijiria. Nke a mere na nkuzi asusụ ofesi di ka otu n'ime ihe omumu izugbe amalitela n'ufodu ulo akwukwo di elu na Naijiria. Nchocha Ezeodili na Ezeafulukwe (2016) na-egosi na a na-enwe mbawanye onu ugu ulo akwukwo, ebe a na-akuzi French di ka amumamu izugbe na mahadum Naijiria. Ha deputara ufodu ulo akwukwo di elu, ebe a na-akuzi asusụ French di ka ihe omumu izugbe na Naijiria tinyere ala Igbo n'usoro a: Mahadum nke Steet Legos, (MSL), Mahadum nke Steet Imo, (MSI) Owerri, Mahadum Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu, Igbariam (MCHOO), Mahadum Michael Okpara Maka Oru Ugbo, Umudike(MMOU), na Mahadum Steet Ebonyi, Abakaliki (MSEA).

Araraomi, (2013) lebara anya n'agumakwukwo afo nke mbu n'ebe amumamu French, di ka asusụ izugbe di, na Mahadum Ajayi Crowther nke di na Steet Oyo na Naijiria. Nchocha ya gosiri na mwebata e webatara asusụ French di ka ihe omumu izugbe n'ogo mmuta di elu bu nnukwu oganihu nye mmuta na Naijiria burukwa uru nye umu akwukwo n'ihu na mmuta asusụ French ga-enye ha ohere inweta oru mba ofesi tumadi n'oge a ohere oru adikwaghi hie nne na Naijiria.

Alao (2020) tulere akparamagwa umu akwukwo na-amu French di ka amumamu izugbe na Mahadum Olabisi Onabanjo, nke di na steeti Ogun; otu n'ime nchoputa ya gosiri na umu akwukwo nwere nnukwu mmasi n'omumu asusụ French. N'ihu agamnihu amumamu asusụ French nwerela na Mahadum ufodu di na Naijiria, ndi no na ngalaba French na Mahabum Nnamdi Azikiwe di n'Oka, site n'edemede ha, na-akpo oku ma na-agbasi mbọ ike ka e mee ka asusụ French buru otu n'ime ihe omumu izugbe a na-amu na mahadum ahụ nke ndi niile no n'afọ nke mbu ga na-eme (hu Ezeodili & Ezeafulukwe, 2016). Ka o di ugbo a, a napula ndi na-akuzi asusụ Igbo di ka ihe omumu izugbe ohere ha nweburu ikuziri umu akwukwo ndi no n'afọ nke mbu asusụ Igbo n'agba agumakwukwo nke mbu na nke abuo; naanị otu agba agumakwukwo ka e nyeziri maka nkuzi asusụ Igbo na Mahadum ahụ. Nke a gosiri na onodu nkuzi asusụ Igbo di ka ihe omumu izugbe nwere ike inwe nnukwu nsogbu n'ihu ejighi ihe gbasara asusụ epum kpọrọ ihe. O buru na e mee asusụ French ihe omumu izugbe, e nwere ike mezie ya ka o buru iwu na umu akwukwo ndi no n'afọ nke mbu ga-ahoro otu asusụ n'etiti Igbo na French. O doro anya na e mee nke a, ihe ka n'onu ugu ga-ahoro imu asusụ ofesi kari asusụ Igbo. E newekwara ike ndi na-akuzi asusụ Chainiiz na Jaman achokwuo ka asusụ ha buru ihe omumu izugbe, nke ga-emezi ka asusụ Igbo ghara inwe umu akwukwo ga-enwe mmasi na ya ma o buru na a hapu asusụ Igbo n'onodu o no na ya ugbo a.

2.4 Mbọ a gbarala gbasara asụsụ Igbo

Ọ bụrụ na e lebaa anya n'atụmatụ iwu asụsụ Naijiria gbasara asụsụ epum n'usoro agụmakwụkwọ ọta-akara, praịmarị na sekọndirị, a ga-ahụ na mmepụta atụmatụ iwu a akwụdobeghi. N'agbanyeghi nke a, ọtụtụ ndị ọka asụsụ na ndị ọka mmụta n'asụsụ Igbo na-agbalịsi ike ihu na asụsụ Igbo kwụ chim. E nwere mbawanye akwụkwọ ọgụgụ Igbo n'ụdị dị iche iche. Akwụkwọ mkpanaka maka amụmamụ ngalaba asụsụ dị iche iche na-amụbakwa n'Igbo. Edemede nchọcha n'Igbo na-abawanyekwa ka chi na-efo. N'ihe gbasara nkọwa okwu, tupu afọ 2021, ọ bụ naanị nkọwa okwu nke asụsụ abụọ ka e nwere n'asụsụ Igbo; ma ka ọ dị ugbu a, e nweela ọkọwa okwu nke e ji naanị asụsụ Igbo depụta (hụ Mbah, 2021). Ekwumekwu igodo Mbah (2024) zipụtara ihe ndị na-egosi na asụsụ Igbo dị ndụ dị ka atụtụ adim gara gara asụsụ si tụtụta ndị gụnyere:

Mbawanye ụlọ akwụkwọ ebe a na-amụ Igbo na ọrụ ọgụ ndị na-agụ Igbo n'ogo dị elu, mbawanye ụlọ ọrụ na-agbasa ozi n'Igbo na oge a na-enye asụsụ Igbo, mwube ogige amụmamụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ dị elu, iji mbipụta nchọcha Igbo n'Igbo na-ebuli n'okwa na mgbasaa ozi n'Igbo n'owa WhatsApp na ọwa ozi ududo d.g.

Nchọcha Mbah sitere n'uzọ doro anya kọwapụta ihe niile gosiri na asụsụ Igbo dị ndụ ma na-etokwa eto. Edemede nchọcha nke a kwenyere n'ezị okwu na asụsụ Igbo dị ndụ n'ihi ntute mmasi, nke a na-enwezi n'omumụ asụsụ Igbo n'oge ugbu a. Ntute mmasi a na-enwe n'asụsụ Igbo putara ihe n'iwu gọvment steet Abia tụtụtara na nso nso a banyere agụmakwụkwọ n'ụlọ akwụkwọ niile dị na steeti ahụ. Iwu ahụ na-akọwa na e meela omumụ asụsụ Igbo na amụmamụ akukọ ala ka ha bụrụ iwu na steet ahụ (The Guardian Nigeria News, 6 Maach 26, 2025). Nke a bụkwa nnukwu agamnihu nye asụsụ Igbo ma ọ bụrụ na ndị ọ dị n'aka tinye iwu ahụ n'ọrụ etu o kwesiri. A kọwara na e mere iwu a iji mee ka umụ afọ steet Abia bụrụ ndị ga-amụta asụsụ epum ha nke oma.

Ihe ndị a tulerere n'elu gosiri mbọ dị iche iche a gbaarala ma ka na-agbakwa gbasara agụmasụsụ Igbo n'ala Igbo gbaa gburu gburu. Ntulegharị agumagụ gosiri na ọ bụ ezi okwu na atụmatụ iwu asụsụ Naijiria hūta mkpa asụsụ dị n'imejuputa ebumnobi mmekọrịta nakwa mmepe obodo mana e nweghi usoro putara ihe a tụtụtara e si etinye ya n'ọrụ n'ogo agụmakwụkwọ dị iche iche ọkachasi n'ụlọ akwụkwọ ndị nke onwe. Ọzọ bụ na mbawanye nkuzi asụsụ ofesi n'ala Igbo, tinyere ihe isi ike dị n'ala Igbo, na-eme ka ndị na-etolite etolite na-enwekari mmasi n'imụ asụsụ ofesi n'ihi uru ha nwere ike irite na ha. N'ihi nke a ka nchọcha a jiri kọwaputa ka ime nke oma n'asụsụ Igbo bụrụ ntụ maka nnabata n'agụmakwụkwọ n'ụlọ akwụkwọ dị elu n'ala Igbo.

3. Atụmatụ iwu asụsụ Naijiria maka agụmakwụkwọ n'ogo dị elu na ntucha ya

Atụmatụ iwu asụsụ Naijiria maka agụmakwụkwọ n'ogo dị elu nke afọ (2022) gara n'usoro a:

Asụmabụọ, ebe a ga-agba nwata akwụkwọ ọ bụla ume imuta otu asụsụ ala Naijiria nke na-abughị asụsụ epum na mahadum niile. Nke a ga-adị n'ụdị amụmamụ nhoro nye umụ akwụkwọ niile n'agbanyeghi ngalaba agụmakwụkwọ onye ahụ nọ na ya.

Inweta ohere agụmakwụkwọ n'ụlọ akwụkwọ dị elu na ngalaba amụmamụ mmekọrịta mmadụ na ibe ya nakwa ọbụbụ mmadụ ga-adabere n'ime nke oma n'ogo kredit n'otu asụsụ Naijiria.

Ihe omumụ izugbe ga-etinyekwu omumụ asụsụ gburu gburu na mahadum ọ bụla. Mahadum dị iche iche ga-atuputa ụzọ a ga-esi tinye nke a n'ọrụ.

Atụmatụ iwu asụsụ nke mbụ maka ụlọ akwụkwọ dị elu kwadoro na nwata ọ bụla ga-amuta asụsụ abụọ nke putara na nwata ọ bụla choro igu akwụkwọ n'ogo mahadum ga-amutariri asụsụ epum ya tinyere otu asụsụ Naijiria ọzọ, nke masiri ya. Iwu asụsụ a na-egosi mkpa imuta asụsụ epum di na ndụ ndi na-etolite etolite.

Iwu nke abuo kwuru na nwata akwukwo choro inweta ohere agumakwukwo n'ulo akwukwo di elu na ngalaba amumamu mmekorita mmadu na ibe ya nakwa obubu mmadu ga-enwe kredit n'otu asusu Naijiria. Nke a na-ekwu na nwata na-achọ ohere agumakwukwo na ngalaba mmekorita mmadu na ibe ya nakwa obubu mmadu ga-emeriri nke oma n'otu asusu Naijiria iji nweta ohere agumakwukwo. Ebe iwu nke ato nabatara nkuzi asusu a na-asu na gburu gburu ulo akwukwo o bula di elu di ka ihe omumu izugbe. Nke a putara na nwata choro igu akwukwo n'ogo di elu ga-adi njikere imuta asusu a na-asu na gburu gburu ulo akwukwo ahụ n'agbanyeghi ma o bu asusu epum ya ma o bughị.

Nchocha a dabere na ntuputa iwu asusu Naijiria wee kpebie na otu uzọ kachasi mma a ga-esi mee ka atumatu iwu asusu Naijiria buru ihe e tinyere n'oru n'ulo akwukwo di elu bu ka ime nke oma n'asusu Igbo buru otu n'ime ihe ntozu maka inweta ohere agumakwukwo n'ulo akwukwo niile di elu n'ala Igbo.

4. Uru ime nke oma n'asusu Igbo ibu iwu maka ntozu inweta ohere agumakwukwo

Ebe o bu na atumatu iwu asusu Naijiria di ka e ziputara n'elu kwuru ka ime nke oma n'otu asusu Naijiria buru iwu maka inweta ohere agumakwukwo na ngalaba ufodu n'ulo akwukwo di elu, nchocha a kowara uru ime nke oma n'asusu Igbo ibu iwu maka nnweta ohere agumakwukwo n'ogo di elu n'ala Igbo ga-abara asusu Igbo n'okpuru ebe a:

Mmasi n'asusu epum

Ime nke oma n'asusu Igbo ibu iwu maka inweta ohere agumakwukwo n'ulo akwukwo di elu ga-eme ka ndi na-etolite etolite nwebe mmasi n'asusu epum ha. O doro anya na ihe butere enweghi mmasi a sitere n'aka ndi nne na nna; mana e tinye ime nke oma n'asusu Igbo di ka iwu maka inweta ohere agumakwukwo n'ogo di elu, ndi nne na nna tinyere umu ha ga-agbalisi ike imuta asusu epum nke oma.

Mbawanye onugugu ndi na-asu ma na-amu Igbo n'ala Igbo niile

O buru na e mee ka ime nke oma n'asusu Igbo buru otu n'ime ntozu maka inweta ohere agumakwukwo n'ala Igbo, o ga-eme ka otutuumuafo Igbo na-etolite etolite tinye uche na uchu n'imu asusu Igbo. Onu ogugu ndi na-asu ma na-amu asusu Igbo ga na-abawanye.

Ime akwukwo Igbo iwu

N'ogo mmuta di iche iche n'ala Igbo, izu akwukwo e ji amu asusu Bekee bu iwu n'ih i onodu asusu Bekee nwere n'agumakwukwo ala Naijiria. O buru na e mee asusu Igbo iwu maka nnweta ohere agumakwukwo di elu, a ga-emekwuzi izu akwukwo e ji amu asusu Igbo iwu.

Uzo agbam aka ahia maka akwukwo ndi e dere n'Igbo

O bu ihe mwute na akwukwo e dere n'Igbo anaghi aga ahia. Oge ufodu ndi ode ufodu anakwaghi enwe mkpali ide akwukwo n'asusu Igbo n'ih na umu akwukwo anaghi enwe mmasi igu ihe o bula e dere n'Igbo. Ime akwukwo e ji amu asusu Igbo iwu putara na ndi odee akwukwo Igbo ga na-agbazi aka ahia di ka ndi odee akwukwo asusu Bekee si agba aka ahia. Nke a ga-akpalite mmuo ndi oka asusu idewanye na ibiputakwu akwukwo Igbo di iche iche.

Ohere oru maka ndi nkuzi Igbo

Ime nke oma n'asusu Igbo ibu otu n'ime ntozu maka inweta ohere agumakwukwo ga-eme ka ohere iwe ndi nkuzi Igbo n'oru puta. O nwere oge a na-aju ndi na-agu Igbo ihe ha ga-eji ya mee n'ih na a na-eche na ndi guru Igbo anaghi enweta oru; mana e mee ime nke oma n'Igbo iwu, ohere iwe ndi nkuzi Igbo n'oru ga-adi. O ga-emekwa ka otutu ndi guru Igbo werezia ya mere aka

orụ kama ichọ ụdị orụ ndị ọzọ. N'uzọ dị otu a, asụsụ Igbo ga na-etowanye. Ndi nne na nna ga-etinyezi uchu n'iji Igbo zụlite ụmụ ha

Ọ bụ ihe jọgburu onwe ya na ndi nne na nna anaghizi eji asụsụ Igbo azụlite ụmụ ha n'ihie onodu ndi Igbo nyerela asụsụ Bekee n'ezie na ulọ ha. Ọ bụrụ na e mee ime nke oma n'asụsụ Igbo iwu, ndi nne na nna ga-amalitekwaa iji Igbo zụlite ụmụ ha maka inye ụmụ ha ezigbo ntọ ala n'asụsụ Igbo. Nke a ga-eme ka ndi ụmụ ha amaghị asụ Igbo chọta ụzọ ha ga-esi mee ka ha mụta isụ na ide Igbo maka inweta ohere agụmakwụkwọ di elu. Ndi abughị ndi Igbo ga-ebido imụ na isụ Igbo.

Ulo akwụkwọ di elu bu ebe ndi si ebe di iche iche nwere ohere inweta ohere agụmakwụkwọ. N'ihie otu ihe ma o bu nke ọzọ, ndi mmadu na-esi n'otu ebe aga ebe ọzọ maka agụmakwụkwọ. A maara ndi Igbo di ka ndi na-emekari njem; n'otu aka ahụ, ndi na-abughị ndi Igbo na-esikwa n'agburu ha bia biri n'ala Igbo. Ọ bụrụ na ime nke oma n'asụsụ Igbo buri iwu, ndi na-abughị ndi Igbo chorọ inweta ohere agụmakwụkwọ di elu n'ala Igbo ga-amalite imụ asụsụ Igbo iji nweta ohere agụmakwụkwọ. Nke a ga-eme ka asụsụ Igbo buri asụsụ ha nke ato, tinyere asụsụ Bekee.

4.1 Aka mgb

N'ile anya ka ihe gbasara asụsụ si aga n'usoro agụmakwụkwọ, anyi ziputara ihe ndi nwere ike ibu ogbatu uhie nye ime nke oma n'Igbo ibu otu ntozu maka inweta ohere agụmakwụkwọ n'ulo akwụkwọ di elu n'ala Igbo.

Enweghi ezigbo nghota banyere uru asụsụ epum bara bu otu ihe nwere ike ibu mgbochi n'itinye atumatu a n'oru. O doro anya na ufodu ndi na-ahazi ihe gbasara asụsụ na agụmakwụkwọ abughị ndi nwere mmuta n'asụsụ na ka asụsụ si aru oru. Nke a bu nsogbu na-echere atumatu nchocha a aka mgb.

Ogbatu uhie ọzọ bu adighi njikere na enweghi ezi onunu oku n'obi govtment ala Igbo n'iwulite onodu asụsụ Igbo elu. Usoro mmeputa atumatu iwu asụsụ Naijiria edochaghị anya nke mere na o ka na-esi ike itinye ya n'oru n'ogo agụmakwụkwọ di iche iche. Nke a bu ihe aka mgbanye ime nke oma n'asụsụ Igbo ibu iwu maka inweta ohere agụmakwụkwọ n'ala Igbo.

Akparamagwa nne na nna n'ebe asụsụ Igbo di bukwa ihe aka mgb. Otutu nne na nna na-ahuta asụsụ Igbo di ka asụsụ enweghi uru o baara umu ha maka inweta ezigbo oru. Ọ bụ ya mere na ha anaghị eji asụsụ Igbo azụlite ụmụ ha ma ya fodu ikwado umu ha imu ya.

Enweghi ndi nkuzi a zuru nke oma n'usoro nkuzi ogbara ohu n'asụsụ Igbo sokwa buru ihe aka mgb. Otutu mgbanwe abatala n'usoro nkuzi na mmuta n'oge ugbo a di ka o si metuta iji nka n'uzu ogbara ohu akuzi asụsụ. Otutu ndi na-akuzi Igbo enwebeghi mmuta maka nkuzi asụsụ n'usoro agba ohu.

Uko ngwa nkuzi ogbara ohu e ji akuzi asụsụ n'udi di iche iche bukwa ogbatu uhie nye ime nke oma ka o buru iwu maka inweta ohere agụmakwụkwọ n'ulo akwụkwọ di elu n'ala Igbo.

4.2 Aro nchocha

Anyi na-atu aro ka e mee ime nke oma n'asụsụ Igbo ntu ntozu maka inweta ohere agụmakwụkwọ n'ogo mmuta di elu iji mejuputa ebumnobi atumatu iwu asụsụ Naijiria maka na o bu uzọ ikwalite, ichekwa na ihanye asụsụ Igbo n'aka ndi na-etolite etolite. Ọ di mkpa ka ndi

nwere mmuta n'asusu, ndi nkuzi Igbo na otu nkwalite asusu Igbo di iche iche tikota isi onu mee ka ndi na-ahu maka asusu na agumakwukwo na steet Igbo niile huta uru ntuputa nchocha a ga-abara asusu Igbo.

Ndi ochichi ala Igbo na ndi isi ulo akwukwo ga-etinyekwu uchu na mbọ ha na-agba maka asusu Igbo site n'iwekwu ndi nkuzi Igbo n'oru, ichikoba ogbakọ ozuzu n'usoro nkuzi asusu ogbara ohu tinyere imeputa na ikesa ngwa nkuzi Igbo n'ogo agumakwukwo niile.

Aro ozọ bu ka govmment hibe otu, nke oru ya ga-abu ilebagharị anya n'atumatu iwu asusu Naijira iji tuputa usoro itinye ha n'oru n'ogo agumakwukwo niile n'ala Igbo. Otu ahụ ga-eweputakwa ma hazie uzọ a ga-esi mee ka ndi isi ulo akwukwo niile tinye iwu asusu n'oru.

5. Nchikota

Nchocha a tulere atumatu iwu asusu Naijiria ma choputa na o kwadoro ka ime nke oma n'asusu Igbo buru otu n'ime ntozu maka inweta ohere agumakwukwo n'ogo mmuta di elu. O kpebiri na uru ime nke oma n'asusu Igbo ibu iwu ga-abara ndi Igbo na asusu Igbo gunyere: mbawanye mmasi n'asusu Igbo; mmuba onu ogu ndi na-asu ma na-amu Igbo n'ogo agumakwukwo o bula; ime akwukwo Igbo iwu; ohere oru maka ndi nkuzi Igbo; nne na nna itinyekwu uchu n'iji Igbo zulite umu ha tinyere na ndi abughi ndi Igbo ga-amalite imuta asusu Igbo di ka asusu nke ato.

Ntuputa nchocha a bu otu uzọ e nwere ike isi chere ogu asusu aka mgb. N'ih i onodu e nyerela asusu Bekee n'ihe gbasara agumakwukwo n'ogo di iche iche na Naijiria, o ga-abu ihe siri ike ikpatu asusu Bekee aka n'onodu ya; mana govmment ala Igbo ga-esite n'itinye ntuputa nchocha a n'oru mee ka onodu asusu Igbo na-agbagote di ka asusu ndi ogbo ya. O bu ezi okwu na e nweela otutu mgbanwe n'omumu asusu Igbo, nke na-egosi na asusu Igbo agakwaghi ala azu, mana o kwesiri ka asusu Igbo si n'ogo o no na ya na-agbago n'ogo di elu di ka asusu ndi ozọ na-agbasi mbọ ike igbanye mgborogwu n'ulo akwukwo di iche iche n'ala Igbo.

Olile anya bu na itinye ime nke oma n'asusu Igbo di ka otu n'ime ntozu maka inweta ohere agumakwukwo n'ulo akwukwo di elu n'ala Igbo ga-eweta ezigbo oganihu nye asusu Igbo ma mee ka asusu Igbo na-agbawanye mgborogwu na ndu ndi na-etolite etolite.

Nrumaka

Alao, P.A. (2020). Undergraduates' attitude towards language in a Nigeria University. *Journal of humanities*, 5(2):251-255.

Araromi, M. (2013). Attitude of undergraduate students to the study of French language as a general study course in Ajayi Crowther University, Oyo, Nigeria. *Studies in literature and language*, 7 (2). DOI: <http://dx.doi.org/10.3968/j.sll.1923156320130702.2607>.

Bamgbose, A. (2024). Language provisions of Nigeria's national policy on education: Declaration without implementation. *Journal of Nigeria languages' studies* (NILAS), 3(1), 5–13. Retrieved from <https://nilas.com.ng/index.php/nilas/article/view/89>

Ezeodili, S. & Ezeafulukwe, O. (2016). French language: A basic G.S course for Nnamdi Azikiwe University students. *Mgbakoigba journal of African studies*, vol.6, No.1.

Hinton, L. (2013). Language revitalization: An introduction. In L. Hinton, *Language revitalization* (pp. 1-15). Routledge.

Federal Republic of Nigeria (2004). *National policy on education*. Lagos: NERDC Press.

Federal Republic of Nigeria (2022). *National policy on education*. Lagos: NERDC Press.

Mbah, B.M. (2021). *Igbo: Osanye okwu Igbo na nkowa ya*. Nsukka: K & B Press Ltd.

Mbah, B.M. (2024). *Igbo na-anwu anwu: Nzaghachi*. Ekwumekwu Igodo aguputara n'ogbakọ Izizi ndị Otu Society for Igbo Studies, nke e mere na Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka, Julai 24-27, 2024.

NUC benchmark minimum academic standards for undergraduate programmes in Nigerian Universities, April 2007

Victoria, C. & Anyanwu, E. (2020). Language and multicultural contact: An investigation into the effects of English language on Nigeria languages". Accessed on 29/3/25 from: <https://www.researchgate.net/publication/354209709>